

LA QÜESTIÓ DE LA PROPIETAT

PAUL SINGER

São Paulo, Brasil

1. Com funciona el capitalisme avui en dia

Amb l'arribada del capitalisme turbinat pel neoliberalisme, tant la renda com la propietat de la riquesa s'estan concentrant cada vegada més. La societat es polaritza entre un pol absurdament ric, format per hereus de fortunes, alts executius d'empreses transnacionals, artistes i esportistes d'èxit, etc., i un pol miserable format per exclosos [*outsiders*] de l'activitat econòmica per l'atur crònic, l'edat o les malalties i d'altres causes d'invalidesa (sense esmentar els milions que viuen en regions on no ha arribat el progrés).

Entre aquests dos pols es mou la majoria de les persones, tocada per l'ambició d'assolir la riquesa i la fama i /o per la por de caure en la pobresa. Pocs s'escapen d'aquesta tràfec de competició per l'educació (quan s'és jove), la feina (quan s'és adult) i una jubilació (quan un es fa vell). Molts tenen la il·lusió que es mouen pel seu propi esforç, sense adonar-se que són joguines de les oscil·lacions de la seva economia nacional, quasi sempre condicionades per les viscissituds de l'economia global.

El que impulsa el capitalisme és l'acumulació del capital, condicionat per la competició entre les empreses, estimulada pel progrés científic, que accelera els guanys de productivitat i crea noves necessitats i hàbits de consum; i pel moviment del capital productiu arreu del món, a la recerca d'indrets per implantar-se, en què els costos de producció siguin els més baixos i amb més fàcil accés al mercat mundial. Totes dues tendències resulten de la recerca de la taxa màxima de lucre pels capitalistes i de les lluites dels treballadors per salaris decents i protecció contra els perills de la salut i les xacres de la vellesa. Per escapar d'aquestes pressions, els capitalistes tracten de col·locar els seus diners en paradisos fiscals, i les seves plantes en "paradisos socials".

En el capitalisme molts són els cridats al mercat de treball, però ben pocs els escollits. Els qui resten i continuen disputant llocs de treball afavoreixen els qui mouen el capital, ja que es tornen ansiosos per

agradar. Amb un atur en massa, els sindicats estan vetats de dur els assalariats a lluites per participar dels guanys de productivitat, que d'aquesta manera poden ser integralment embutxacats pel capital privat.

2. L'alternativa d'un altre món

Però l'atur en massa i la reduplicada exclusió social continuen sent encarats per les seves víctimes mitjançant la progressiva construcció d'una altra economia totalment diferent de la capitalista, coneguda com a economia solidària (o Socialisme del Segle XXI). Els seus integrants s'organitzen en projectes col·lectius i disputen mercats a les empreses capitalistes. Els projectes d'economia solidària són propietats col·lectives dels que hi treballen, que els porten a terme de forma democràtica, amb participació de tothom en la presa de decisions, i on cada persona té un vot. Els guanys són compartits per tothom segons regles acordades d'aquesta forma. Així aconsegueixen escapar de la misèria, la competició desmoralitzant per culpa de feines escasses i de l'entrega a condicions precàries de treball.

És davant d'aquesta possibilitat que es col·loca la qüestió de la propietat. Per tal de produir, les empreses de treballadors han de posseir mitjans de producció, propis o arrendats. I, per tant, han de disposar de diners. La riquesa produïda per la societat és monopolitzada pel sistema financer capitalista, que l'encamina exclusivament als que ja disposen de capital. (Els fons que els bancs no desitgen invertir d'aquesta manera són, en general, aplicats a títols de deute públic.) Aquest monopoli d'accés a l'excedent de riquesa és el que assegura als amos del capital el domini sobre les classes no propietàries. Els treballadors són induïts a dipositar els seus diners en bancs, que mai els financien quan volen emprendre algun projecte propi.

Amb tot, els treballadors han aconseguit trencar el monopoli del capital sobre l'excedent acumulable,

ensenyorint-se'n a través de continuades lluites. Una de les més notòries és la que es proposa l'elecció de governs compromesos amb la transferència a grups de treballadors organitzats dels mitjans de producció. Una altra és per la reforma agrària, que promou la redistribució de la propietat del sòl als que no en tenen, fet que ja està succeint al Brasil, Veneçuela i d'altres països. Estan sent capitalitzats per polítiques públiques cooperatives de recollidors d'escombraries, que es dediquen a la recollida selectiva i al reciclatge de residus sòlids. I cooperatives de camperols, pescadors, costureres, "trencadores" de cocos, *seringueiros* [recol·lectors de làtex], artesans, mantenidors i recicladors d'equipaments d'informàtica, músics i altres productors culturals, etc.

Una lluita cada cop més victoriosa és la dels treballadors d'empreses en crisi, que s'organitzen en cooperatives i obtenen en arrendament la *massa falida*, la qual cosa els permet recuperar l'empresa, que acaben adquirint posteriorment en subhasta pública. Es multipliquen també associacions o cooperatives de productors autònoms o familiars, que poden adquirir mitjans de producció a través de microcrèdits (avui, al Brasil, oficialitzat en llei d'iniciativa del govern federal).

3. Un altre règim de propietat i de gestió de l'activitat productiva: la propietat col·lectiva i l'autogestió

En la mesura en què l'Economia Solidària creix i avança qualitativament, l'accés a la propietat dels mitjans de producció per part dels treballadors ja no pot dependre únicament de mesures del poder públic. Cal que els excedents resultants de les activitats productives de la pròpia Economia Solidària puguin ser capitalitzats a favor de l'expansió i millora dels projectes ja existents i de la creació de nous.

Per tant, cal construir un altre sistema financer, els fons del qual es destinin al desenvolupament de l'economia solidària i a la construcció d'una societat en què l'accés a l'excedent social sigui democràticament accessible a tothom. En els últims anys, un sistema així ha començat a erigir-se, compost per fons rotatius, cooperatives de crèdits i bancs comunitaris. El que caracteritza aquestes entitats financeres és l'autogestió: són operades

i dirigides pels propis associats, que hi depositen els seus estalvis i n'obtenen els finançaments que necessiten.

La lluita històrica dels socialistes contra el capitalisme tenia per objectiu eliminar la propietat privada dels mitjans de producció, tot socialitzant-los. Com que no estava clar de quina manera la societat podria apropiarse de tots els mitjans de producció, la proposta concreta que va sorgir va ser que passessin a l'estat. Això es va fer en molts països, al llarg del segle passat, però tan sols a l'antiga Iugoslàvia les empreses estatals es van entregar als treballadors en autogestió. A la resta de països, els mitjans de producció traspassats a l'estat van continuar sent dirigits de forma tan autoritària com els de la propietat privada capitalista. O fins i tot més, perquè la competició entre les empreses va ser exclosa a través de la centralització de les decisions en un òrgan estatal de planejament de tota economia nacional. El resultat fou un sistema en què "tot el que no era prohibit era obligatori", és a dir, en què les llibertats civils i polítiques dels ciutadans eren pràcticament inexistent.

Com a reacció a aquestes experiències sorgeix ara, a l'inici del segle XXI, una altra proposta socialista: mantenir el dret de propietat privada dels mitjans de producció, però tornar-lo efectivament accessible al conjunt de la societat. Per tant, trencar el monopoli de la classe capitalista sobre la intermediació financera i el proveïment de mitjans de pagament, i desenvolupar, conjuntament, un sistema autogestionador posseït i dirigit en conjunt pels treballadors que l'operen i els usuaris que el carreguen amb els dipòsits dels seus estalvis.

Això pel que fa específicament al règim de la propietat. Però l'economia solidària en construcció exigeix altres canvis institucionals: tornar l'administració pública molt més participativa, complementar la democràcia representativa amb procediments de democràcia directa, desenvolupar instruments de coordinació, planejament i foment d'activitats econòmiques a nivell comunitari, i sobretot tornar perennes els programes de redistribució de renda, possiblement sota la forma d'una renda ciutadana d'accés universal que garanteixi a cadascú el dret a la vida, la salut i la satisfacció de les seves necessitats essencials.